

Marimurtra: de Goethe a Linné passant per Epicur

Josep M. Camarasa

Els primers mesos de 1918 corrien per Blanes rumors ben estranys. Un alemany havia comprat, a tocar de Sa Forcanera i del camí de la cala Sant Francesc, unes terres que anys enrere havien estat vinyes però que la filloxa havia deixat ermes un quart de segle abans. Allò era notícia. Hi havia qui deia que volia replantar-les de vinya per intervenir en el negoci xampanyer; hi havia qui deia que senzillament volia fer-s'hi una bona casa amb jardí amb vistes al mar; però la majoria estaven convençuts que l'alemany el que volia era un espai discret per poder avituallar els submarins del seu país que de nit podien acostar-se a Sa Forcanera.

Poc es pensaven els blanencs de 1918 que un segle més tard aquells erms i vinyes de mal pèl que havia comprat l'alemany haurien esdevingut un jardí botànic esplèndid, que rep anualment més de cent mil visitants. I és que el propòsit de Carl Faust, aquell alemany, era molt més ambiciós del que sospitaven. El seu ideal, segons confessava al botànic català Josep Cuatrecasas, en una carta tramesa des de Mònaco a començaments de 1938, era crear «un “Jardín Epicúreo de los Biólogos” en donde puedan sabios y estudiantes, lejos de los ruidos de la gran urbe, desprendidos de la vida cotidiana, en medio de un jardín interesante, de un clima ideal y de un paisaje helénico, dedicarse por completo a la creación de valores ideales y a la busca de la verdad única».

I és que Carl Faust —don Carlos, com es feia dir i com el coneixien els blanencs—, gran admirador de l'obra de Goethe, s'emmirallava en un dels personatges de l'escriptor: Wilhelm Meister. Com ell, venia d'una família burgesa poc complaent amb les dèries del jove, en el seu cas les ciències de la natura, no el teatre com en el cas de Wilhelm Meister. Com aquest, havia sentit la fascinació del sud però, en comptes de la Itàlia que escalfava el cor de Mignon a l'obra goethiana, havia triat Catalu-

nya, i Blanes en concret, com a destí del seu peregrinar. I, volent prendre venjança del destí advers de la seva joventut, a causa de les imposicions paternes, va decidir donar un gir decisiu a la seva vida aprofitant els diners i l'experiència que havia guanyat en la seva etapa d'home de negocis, que donà per closa en fer els cinquanta anys. El resultat ha estat, al cap d'un segle, aquesta meravella de jardí botànic al qual el seu fundador va posar el nom de Marimurtra perquè en ell es confronten l'espectacle marí dels penya-segats que van de Sa Forcanera a cala Bona, la també anomenada cala Sant Francesc, i la vegetació mediterrània i d'altres indrets del món simbolitzada per la murtra (*Myrtus communis*), la planta d'Afrodita, símbol d'amor i de bellesa.

Marimurtra és avui un jardí que rep anualment més de cent mil visitants i alhora és una institució científica dedicada a l'estudi de la biodiversitat i de la biologia de la conservació d'espècies amenaçades, així com a la divulgació del coneixement sobre el món vegetal. S'hi poden observar més de quatre mil espècies de plantes, tant mediterrànies com exòtiques, en un marc que fa d'aquest jardí un dels més bells de la Mediterrània.

La part visitable del jardí ocupa unes quatre hectàrees repartides en tres espais que poden considerar-se tres jardins diferents. En franquejar l'entrada, en la qual ens dona la benvinguda un conjunt d'edificacions de gust noucentista, obra de l'arquitecte Josep Goday, hom accedeix al primer jardí. És el primer, no tant per la circumstància de trobar-se al començament del recorregut, com per haver estat el primer en ser arranjat per Carl Faust i els seus jardineros ja des de finals dels anys vint del segle passat. És el jardí subtropical, en el qual creixen cactus i plantes suculentes de les regions subtropicals d'Amèrica i Àfrica com les diferents espècies d'atzavares (*Agave* sp.), de figueres de moro o nopals (*Opuntia* sp.), d'àloes (*Aloe* sp.) o les eufòrbies cactiformes africanes (*Euphorbia* sp.). També s'hi troben, a la pèrgola que ocupa la part final d'aquest jardí, plantes que creixen en condicions no tan àrides a les mateixes latituds. Al començament

del trajecte, a l'anomenada costa de Sventenius en honor d'aquest botànic suec que va ser jardiner a Marimurtra els anys trenta del segle passat, es troba una rocalla on es presenta la flora macaronèsica (illes Canàries i Madeira), amb diverses espècies del gènere *Aeonium*, conegudes a les Canàries amb els noms de *góngaro* o *bejeque*, i un exemplar singular de *Piconia excelsa*, el *palo blanco* de les Canàries. A la pèrgola, enmig d'una vegetació exuberant, en la qual destaquen dues aristolòquies enfiladisses de flors vistoses i enormes —més de trenta centímetres— (*Aristolochia gigantea* i *A. grandiflora*), un bust de bronze situat al peu d'una magnòlia (*Magnolia grandiflora*) homenatja el fundador de Marimurtra.

El segon jardí és anomenat també jardí temperat, però hi conviuen espècies tant de climes temperats com subtropicals. Hi ha una remarkable col·lecció de palmeres que ha sofert algunes baixes a causa de la infestació del morrut roig de les palmeres (*Rhynchophorus ferrugineus*), en el combat contra la qual Marimurtra ha introduït amb èxit tècniques capdavanteres. Al costat de les palmeres hi ha també diverses araucàries, entre elles una *Araucaria bidwillii*, el *bunya pine* del nord-est d'Austràlia, monumental, de prop de vint metres d'alt. Al segon jardí es troba també l'horta ecològica de Marimurtra, en la qual es cultiven varietats autòctones d'hortalisses sense ús d'adobs químics ni pesticides sintètics. I també s'hi troba un dels atractius recentment incorporats, una important col·lecció de cicadals, fruit d'una donació, posteriorment enriquida amb aportacions d'alguns dels patrons i intercanvis amb altres jardins. Pel camí de Josep Cuatrecasas, entre el palmerar i el parterre de bambús (*Phyllostachys viridiglaucescens*) originaris de l'est de la Xina, comença la baixada cap al tercer jardí, al qual s'accedeix per un túnel que passa sota el camí de Blanes a la cala Sant Francesc o cala Bona.

El tercer jardí, o jardí mediterrani, acull plantes de totes les regions del món de clima mediterrani (centre de Xile, Califòrnia, sud-oest d'Austràlia i diferents punts d'Austràlia meridional, província del Cap, a Sudàfrica, i, per descomp-

tat, les regions que envolten la mar Mediterrània). Aquí les espècies autòctones troben el seu lloc natural, sovint representades per exemplars remarcables, com ara un exemplar de margalló (*Chamaerops humilis*) de cinc troncs, un dels quals fa prop de sis metres, o les grans lleterasses (*Euphorbia dendroides*), no gaire lluny d'aquest. S'hi troben també altres arbres i arbusts autòctons (pins blancs, suros, arboços, murtres) potser no tan espectaculars, però que conformen un conjunt ben representatiu de les nostres àrees costaneres. I també s'hi troba alguna raresa ben mediterrània, com un exemplar de roure dels Balcans (*Quercus macrolepis*), espècie pròpia de la Mediterrània oriental rarament cultivada a l'occident mediterrani. Destaquen, a l'àrea dedicada a la vegetació de la Mallee australiana dos esplèndids exemplars de *Callitris preissii*, un xiprer endèmic del sud-oest d' Austràlia i també s'hi pot veure el lliri gegant d' Austràlia (*Doryanthes palmeri*), espècie molt rara, actualment en perill d'extinció a la seva àrea natural. A l'àrea dedicada al chaparral californià s'hi pot veure un exemplar esplèndid de xiprer de Lambert (*Cupressus macrocarpa*) i tres exemplars no menys esplèndids de palmera blava (*Brahea armata*).

Però, a més de l'interès pròpiament botànic, el tercer jardí acull també un conjunt d'espais d'una bellesa incomparable. La baixada des de la plaça de Goethe fins al temple de Linné per l'escala d'Epicur, amb els penya-segats de Sa Forcanera que s'entreuen al fons, és com una síntesi d'aquell ideal de Faust de crear un jardí interessant, en un espai de clima ideal i paisatge «hellènic», on savis consagrats i joves estudiants es poguessin dedicar a la creació i la transmissió de coneixement.

Un ideal per al qual no cal dir que Carl Faust va posar tots els mitjans al seu abast. A aquella primera adquisició de terrenys de 1918, que tantes suspicàcies va aixecar entre els blanecs, va anar afegint noves compres de terrenys adjacents fins a completar el 1921 la pràctica totalitat dels terrenys que avui conformen el jardí. Però ja abans, el 1919, en arrodonir la primera etapa de les seves adquisicions, Faust havia encarregat a l'arquitecte Josep Goday,

un dels arquitectes noucentistes més reconeguts, que en aquell moment es trobava al cim de la seva carrera, el projecte del conjunt de casa, jardí i temple que havia d'ocupar els terrenys adquirits. El 31 de desembre d'aquell any l'arquitecte lliurava el projecte, i entre 1924 i 1929 es van construir les edificacions de l'entrada i va començar l'agençament del jardí.

Pel que fa a la tria i la distribució de les espècies vegetals que havien de poblar el jardí, Faust es va posar en mans dels millors botànics i jardiniers que va conèixer. El primer de tots, que reunia les dues condicions, va ser el seu compatriota Alwin Berger (1871-1931), responsable de botànica del Naturkundemuseum Stuttgart i un dels millors especialistes mundials en plantes crasses del seu temps, però que abans havia estat durant disset anys conservador del jardí botànic de La Mortola, a Ventimiglia, un dels models (fins i tot en el nom) que Faust tenia presents per al seu jardí. Però ben aviat el seu ventall de botànics assessors s'amplià amb Ludwig Diels (1874-1945), Carlos Pau (1857-1937), Josep Cuatrecasas (1903-1996) i, sobretot, Pius Font i Quer (1888-1964) a qui Faust va arribar a qualificar de «director espiritual».

En canvi, el primer jardiner que va tenir al seu càrrec el condicionament del jardí com a tal, l'arranjament dels camins i la preparació del terreny per acollir les plantacions va ser el jove suís Zenon Schreiber (1904-1989) qui, de 1927 a 1931, va posar els fonaments del que seria en el futur Marimurtra i, en particular, va construir la rocalla que avui duu el seu nom. Anys més tard emigrà als Estats Units, on va fer una carrera brillant com a arquitecte paisatgista i treballà per a algunes de les grans fortunes del país, com els Rockefeller, o per a personalitats com el president Dwight D. Eisenhower.

Però el jardiner que va deixar una empremta més gran en el definitiu disseny de Marimurtra va ser l'alemany Wilhelm (Willy) Narberhaus (1904-1981), primer entre 1930 i 1934 i després els anys quaranta i cinquanta del segle passat. Així com Schreiber s'havia centrat principalment en la rocalla, a donar cos al primer dels tres jardins i a situar-hi adequadament les pri-

meres col·leccions de cactus i suculentas, Narberhaus es va centrar en el disseny i la plantació dels altres dos espais de Marimurtra, tasca que no completà fins després de la Guerra Civil de 1936-1939 i de la Segona Guerra Mundial, que Narberhaus, fugit de Catalunya el 1936, va passar en bona part a Alemanya.

El successor de Narberhaus com a jardiner va ser el suec Eric Ragnar Svensson (1910-1973), més conegut com a Sventenius a partir de la seva estada a Catalunya, qui, entre 1936 i 1940, pràcticament no va poder fer altra cosa (i ja va ser molt) que assegurar la continuïtat del jardí a través de la maltempada de la guerra. Justament va ser en els primers mesos de l'estada de Svensson a Marimurtra, a començaments de 1936, que Faust i Goday s'havien posat d'acord en el que seria el darrer projecte signat per l'arquitecte (mort el maig d'aquell any, als cinquanta-quatre anys): el temple de Linné, la plaça de Goethe, les escales d'Epicur i la planificació general del tercer jardí que, no obstant això, no es duria a terme totalment fins després de la mort de Faust. Només el temple, les columnes del qual ja s'alçaven quan Faust marxava de vacances a començaments de juliol de 1936, s'acabaria els anys quaranta, encara en vida seva.

Però els primers anys quaranta varen ser especialment difícils per a Marimurtra. Les onades de fred del gener de 1940 i el gener de 1941 i les prolongades sequeres (la *pertinaz sequía* de la propaganda franquista per justificar les penúries de la postguerra) dels anys següents causaren molts estralls entre les plantes del jardí, sobretot els cactus i les plantes crasses, estralls que es repetiren amb les onades de fred del desembre de 1946 i el gener de 1947. Per sort l'hivern següent va ser molt més benigne i la primavera de 1948 va ser molt plujosa, amb la qual cosa el jardí es va poder recuperar en part d'aquelles pèrdues.

Faust no va poder veure realitzat en vida el seu ideal, però per assegurar el futur de Marimurtra va crear, el febrer de 1951, poc més d'un any abans de la seva mort, una fundació, que porta el seu nom, destinada a mantenir i millorar en el

Marimurtra: de Goethe a Linné passant per Epicur

possible Marimurtra com a espai de ciència, art, cultura i lleure per a tots els seus visitants.

Després de la mort de Faust, sota la gestió del primer patronat de la nounada fundació, Marimurtra va romandre tancat als visitants els primers anys i sense una direcció científica clara si bé, per sort, la bona sintonia dels patrons amb Willy Narberhaus va permetre que aquest completés les obres pendents del tercer jardí, en particular el conjunt de la plaça de Goethe, l'escala d'Epicur i les pèrgoles que flanquegen el temple de Linné.

L'onada de fred del febrer de 1956 marca un punt d'inflexió en la gestió del jardí. D'una ban-

da, els freds terribles d'aquell febrer mataren moltes plantes i això obligà a comprar nous exemplars i llavors i a reordenar alguns dels espais més malmesos. De l'altra, en plantejar-se la necessitat d'obrir el jardí a un públic, fruit de la creixent allau turística que començava a envair la Costa Brava, sense un interès específic per la botànica s'accelerà la construcció dels elements paisatgístics encara avui més apreciats pels visitants, el ja esmentat conjunt de la plaça de Goethe, amb la primera estrofa de la Mignon de Goethe en alemany, català i castellà a les parets ceràmiques que la presideixen, l'escala d'Epicur (acabada el 1959) i el temple de Linné amb les pèrgoles que l'emmarquen. Ja el 1959 Marimurtra rebé vint-i-cinc mil visitants,

que es convertirien en vuitanta mil el 1963 i que ben aviat superaren els cent mil anuals, fins a arribar, el 2001, a frec dels cent cinquanta mil. Des de llavors s'ha mantingut entre els cent mil i els cent vint mil, tret dels anys entre 2009 i 2015 que va caure per sota dels cent mil.

Aquest important flux de visitants és la base del sosteniment del jardí i de les activitats científiques i divulgatives que s'hi duen a terme. De la conservació del banc de germoplasma a les visites guiades d'escolars o d'adults, de la conservació d'espècies amenaçades de la nostra flora a la reintroducció en el seu hàbitat natural, quan això és possible, d'espècies extingides en determinats espais.

Bibliografia

- CAMARASA, J. M. (2006). «Les llargues vacances del 36 de Carl Faust». *Blanda: Publicació de l'Arxiu Municipal de Blanes*, 9: 56-71.
- (2012). «Carl Faust, mecenes alemany». *Revista de Girona*, 275: 42-44.
- (2013). «Sventenius en Catalunya (1934-1943)». *Botànica Macaronésica*, 28: 9-20.
- CAMARASA, J. M.; CASADO, S. (2005). «Ya no volveremos a España: testimonio del inicio del exilio de Josep Cuatrecasas». *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, 58: 81-102.
- CAMARASA, J. M.; SILLERAS, M. E. (2013). «El llegat de Carl Faust: el discret mecenatge de les ciències de la natura a casa nostra». *Mètode*, 76: 27-30.
- GONZÁLEZ SALES, E.; NUBIOLA ARMANGUÉ, J. (2006). «Marimurtra». *La Punxa*, 42: 11-24.
- HAHN, E. (1932). «Ein neues La Mortola i Spanien». *Die Gartenwelt. Illustrierte Wochenschrift für den gesamten Gartenbau*, 26: 383-384.
- MAAZ, H. (1935). «Ein katalanisches Gartenparadise». *Gartenschönheit* (novembre): 250-252.
- PUIGVENTÓS LÓPEZ, E. (2019). *Marimurtra, la república dels biòlegs: Biografia de Carl Faust*. Blanes: Fundació Privada Carl Faust; Girona: Documenta Universitaria.
- SAGRERA, M. A. (2009). «Guillermo Narberhaus Flamm i Blanes». *Blanda: Publicació de l'Arxiu Municipal de Blanes*, 12: 62-75.